

פרק ב

”אל תעש תפילתך קבע - אלא רחמים ותחנונים לפני המקום”

**כָּל־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא,
שֶׁנֶּאֱמַר: וְעַמֵּךְ כָּל־מִצְרַיִם, לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ,
נֹצֵר מִטְעֵי מַעֲשֵׂה יָדָי לְהַתְּפָאֵר:**

א

36

שִׁיבוֹר שיבחר.
תַּפְאֶרֶת לַעֲשֵׂה טובה ונאה
לאדם ההולך בה.
תַּפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם
טובה ונאה הליכתו בה בעיני
אנשים אחרים.
מִצְוָה קְלָה מדברי חכמים.
פירוש נוסף: קלה לעשייה.
הַפְסֵד מִצְוָה העכשווי.
כִּנְגַד שְׂכָרָה העתיד לבוא.
וּשְׂכָר עֲבָרָה העכשווי.
כִּנְגַד הַפְסֵדָה העתיד לבוא.

רבי אומר: איזו היא דרך ישראל שיבחר לו
הָאָדָם, כָּל־שֶׁהִיא תַּפְאֶרֶת לַעֲשֵׂה וְתַפְאֶרֶת
לוֹ מִן הָאָדָם, וְהָיָה זֶהִיר בְּמִצְוָה קְלָה
כְּבַחֲמוֹנָה, שְׂאִין אֶתָּה יוֹדֵעַ מִתֵּן שְׂכָרָן
שֶׁל מִצְוָה, וְהָיָה מִחֻשָּׁב הַפְסֵד מִצְוָה כִּנְגַד
שְׂכָרָה, וְשֶׁכָּר עֲבָרָה כִּנְגַד הַפְסֵדָה. הַסֵּתֶפֶל
בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים, וְאִין (ואי) אֶתָּה כָּא לַיָּדִי
עֲבָרָה, דַּע מַה־לְּמַעַלָּה מִמֶּנָּה, עֵין רוֹאָה וְאִין
שׁוֹמֵעַת, וְכָל־מַעֲשֵׂיךָ בְּסִפְרָן נִכְתָּבִים:

ב

דֶּרֶךְ אֶרֶץ מלאכה.
שְׂזֻכּוֹת אֲבוֹתֶם מִסִּיעֵתֶם
כיון שזכות אבותם
של הציבור היא המסייעת להם.
וְאֵתֶם העמלים עם הציבור.
כִּאלוֹ עֲשִׂיתֶם את המלאכה
כולה, בכוחכם.

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל בְּנֵי שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנֶּשִׂיא
אוֹמֵר: יָפָה תִּלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ,
שִׁיגִיעַת שְׁנִיָּהֶם מִשְׁפַּחַת עוֹן, וְכָל־תּוֹרָה
שְׂאִין עֲמָה מְלָאכָה סוֹפָה בְּטָלָה וְגוֹרֶרֶת
עוֹן, וְכָל־הָעוֹסְקִים (העמלים) עִם הַצְּבוּרָה,
יְהִיוֹ עוֹסְקִים (עמלים) עִמָּהֶם לְשֵׁם שְׂמִים,
שְׂזֻכּוֹת אֲבוֹתֶם מִסִּיעֵתֶם, וְצִדְקָתֶם עוֹמְדָת
לְעַד, וְאֵתֶם, מַעַלָּה אֲנִי עֲלֵיכֶם שְׂכָר הַרְבֵּה
כִּאלוֹ עֲשִׂיתֶם:

■ **תפארת עמ' 36**

■ **עשה רצונך או בטל רצונך? עמ' 38**

■ **בלי די עמ' 40**

■ **לראות עד הסוף עמ' 42**

■ **שובר שיאים עמ' 44**

א הוּוּ זְהִירִין בְּרִשׁוֹת, שְׁאִין מְקַרְבִין לוֹ לְאָדָם, אֲלֵא לְצַרְךָ עֲצָמוֹ, נְרָאִין כְּאוֹהֲבִין בְּשַׁעַת הַנְּאֻתָו, וְאִין עוֹמְדִין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעַת דְּחֻקוֹ:

י הוּא הִיָּה אוֹמֵר: עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כְּרְצוֹנְךָ, כְּדִי שְׂיַעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כְּרְצוֹנוֹ, כְּטַל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ כְּדִי שְׂיִכְטִיל רְצוֹן אֲחֵרִים מִפְּנֵי רְצוֹנְךָ. הִלֵּל אוֹמֵר: אֵל תִּפְרוֹשׁ מִן הַצְּבוּר, וְאֵל תִּאֲמִין בְּעֲצָמְךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ, וְאֵל תִּדִין אֶת חִבְרְךָ עַד שֶׁתִּגִּיעַ לְמִקוֹמוֹ, וְאֵל תִּאֲמַר דְּבַר שְׂאֵי אֲפֹשֶׁר לְשׁוֹמֵעַ שְׁסוֹפוֹ לְהַשְׁמִיעַ, וְאֵל תִּאֲמַר לְכְּשֶׁאֲפַנֶּה אֲשֶׁנָּה, שְׁמָא לֹא תִפְנֶה:

ה הוּא הִיָּה אוֹמֵר: אִין בּוּר יִרָא חֻטָּא, וְלֹא עִם הָאֲרִץ חֲסִיד, וְלֹא הִבְיִישׁוּן לְמַדָּה, וְלֹא הִקְפְּדוּן מְלַמְדָּה, וְלֹא כָּל־הַמְּרַבֶּה בְּסַחֲוֹרָה מִחֻפִּים, וּבְמִקְוֵם שְׁאִין אֲנָשִׁים, הַשְׁתַּדֵּל לְהִיּוֹת אִישׁ:

בְּרִשׁוֹת ביחסים עם השלטון. **הַנְּאֻתָו** כל זמן שהם נהנים מקירוב זה.

עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כְּרְצוֹנְךָ קיים את רצונו של הקב"ה בלב שלם כשם שאתה מבצע את רצונותיך. **בְּעֲצָמְךָ** במצבך ומעמדך הרוחני. **דְּבַר שְׂאֵי אֲפֹשֶׁר לְשׁוֹמֵעַ** שאין אתה רוצה שישמעוהו. **שְׁסוֹפוֹ לְהַשְׁמִיעַ** שסופו להתפרסם ולהיוודע. **וְיֵשׁ מִפְּרֻשִׁים: דְּבַר שְׂאֵי אֲפֹשֶׁר לְשׁוֹמֵעַ** בצורה שאינה ברורה ומובנת. **וּתְסוּמוֹךְ עַל כַּךְ שְׁסוֹפוֹ לְהַשְׁמִיעַ** שיבין השומע מעצמו.

בוּר אדם חסר חכמה ודרך ארץ. **עִם הָאֲרִץ** אדם שאינו לומד תורה. **וְלֹא כָּל הַמְּרַבֶּה בְּסַחֲוֹרָה מִחֻפִּים** בדברי תורה, כיון שטרוד בעסקיו.

"הוּוּ זְהִירִין בְּרִשׁוֹת, שְׁאִין מְקַרְבִין לוֹ לְאָדָם אֲלֵא לְצַרְךָ עֲצָמוֹ, נְרָאִין כְּאוֹהֲבִין בְּשַׁעַת הַנְּאֻתָו וְאִין עוֹמְדִין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעַת דְּחֻקוֹ" (משנה ג)

כמו סוס טרויאני, היצר הרע יודע לחודר אל תוכנו במסווה של קדושה, וכך להשתכן בקרבנו.

הרשות, בדרך רמוז, היא היצר הרע ששולט עלינו ורודה בנו לא פעם. מתוחכם הבחור. בהתחלה הוא מקרב ומכוון אותך ב... עשיית מצוות! בהחלט תעשה את המצווה, אומר החברותא הפנימי שלנו, אבל בצורה מוגבלת או בלי להט. קצת קרירות, קצת אגו, קצת פחות חרדת קודש - והופ, נפלת ברשתו. ככה זה מתחיל, ולך תדע איפה זה נגמור.

החכמה היא לזהות אותו בזמן. ברגע שחודר לתוך גבול הקדושה צליל מזויף, שיקול זה, טעם מר - עלינו להפעיל את כל פעמוני האזהרה ולסמן את האוהב כאויב.

א אִף הוּא רָאָה גְּלִגְלַת אַחַת שְׂצַפְפָּה עַל־פְּנֵי הַפְּיִים, אָמַר לָהּ: עַל דְּאֲטַפְתָּ אֲטַפּוּךָ, וְסוּף מְטִיפִיךָ יְטוּפוּן:

י הוּא הִיָּה אוֹמֵר: מְרַבֶּה בְּשׂוֹר מְרַבֶּה רְמָה, מְרַבֶּה נְכֻסִים מְרַבֶּה דְּאָגָה, מְרַבֶּה נְשִׁים מְרַבֶּה כְּשָׁפִים, מְרַבֶּה שְׂפָחוֹת מְרַבֶּה זְמָה, מְרַבֶּה עֲבָדִים מְרַבֶּה גְּזֵל, מְרַבֶּה תוֹרָה מְרַבֶּה חַיִּים, מְרַבֶּה יְשִׁיבָה מְרַבֶּה חֻכְמָה, מְרַבֶּה עֲצָה מְרַבֶּה תְּבוּנָה, מְרַבֶּה צְדָקָה מְרַבֶּה שְׁלוֹם. קְנָה שָׁם טוֹב קְנָה לְעֲצָמוֹ, קְנָה לוֹ דְּבָרֵי תוֹרָה קְנָה לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא:

ח רַבּוֹן יוֹחֲנָן בֶּן־זַכַּאי קָבַל מֵהִלֵּל וּמִשְׁמַאי. הוּא הִיָּה אוֹמֵר: אִם לְמַדְתָּ תוֹרָה הִרְבָּה, אֵל תִּחְזִיק טוֹבָה לְעֲצָמְךָ, כִּי לִכְךָ נּוֹצְרָתָ:

ו חֲמִשָּׁה תְּלַמְּדִים הָיוּ לוֹ לְרַבּוֹן יוֹחֲנָן בֶּן־זַכַּאי, וְאֵלוֹ הֵן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן־הוֹרְקָנוֹס, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־חֲנַנְיָה, וְרַבִּי יוֹסִי הַכֹּהֵן, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן־נְתַנְאֵל, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן־עֲרָה. הוּא

אִף הוּא הלל. על דאטפת אטפוך על שטבעת, הטביעוך. **וְסוּף מְטִיפִיךָ יְטוּפוּן** וסוף מטביעך לטבוע.

בְּשׂוֹר מרבה באכילה ושתייה יותר מצורכו. **מְרַבֶּה רְמָה** בקברו. **מְרַבֶּה יְשִׁיבָה** לפני החכמים. **וְיֵשׁ מִפְּרֻשִׁים:** מרבה תלמידים לפניו, ומתוך כך מתחדדות סברותיו. **קְנָה לְעֲצָמוֹ** להנאתו, בעולם הזה.

היה מונה שבחן. רבי אליעזר בן הורקנוס בור סוד שאינו מאבד טפה. רבי יהושע בן חנניה אשרי יולדתו. רבי יוסי הפהן חסיד. רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא. ורבי אלעזר בן ערך כמעין המתגבר. הוא היה אומר: אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה, מכריע את כלם. אבא שאול אומר משמו, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר (ורבי אליעזר) בן הורקנוס אף עמהם, ואליעזר (ורבי אלעזר) בן ערך בכף שניה, מכריע את כלם:

סוד סיד.
בור סוד שאינו מאבד טפה
 אינו שוכח מתלמודו מאומה.
כמעין המתגבר מחדש ומוסיף מדעתו.

אמר להם: צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם, רבי אליעזר אומר: עין טובה. רבי יהושע אומר: חבר טוב. רבי יוסי אומר: שכן טוב. רבי אומר: הרואה את הנולד. רבי אלעזר אומר:

עין טובה מסתפק במה שיש לו.
חבר טוב המוכיחו כשעושה שלא כהוגן. ויש מפרשים: שיהא האדם חבר טוב לרעיו.
שכן טוב שנמצא בקרבתו יותר מהחבר.
הרואה את הנולד מחשב את מעשיו על פי תוצאותיהם.

לב טוב. אמר להם: רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם, שבכלל דברי דבריכם. אמר להם: צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם. רבי אליעזר אומר: עין רעה. רבי יהושע אומר: חבר רע. רבי יוסי אומר: שכן רע. רבי שמעון אומר: הלוח ואינו משלם, אחד הלוח מן האדם, כלוח מן המקום (ברוך הוא), שנאמר: לוח רשע ולא ישלם, וצדיק חונן ונותן. רבי אלעזר אומר: לב רע. אמר להם: רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם, שבכלל דברי דבריכם. הם אמרו שלשה (שלושה-שלושה) דברים, רבי אליעזר אומר: יהי כבוד חברך חביב עליך כשלה, ואל תהי נוח לכעוס. ושוב יום אחד לפני מיתתו, והיו מתחמם כנגד אורן של חכמים, והיו זהיר בגחלתן שלא תפוח. שנשיכתן נשיכת שועל, ועקיצתן עקיצת

כלוח מן המקום כיון שהקב"ה מחזיר למלווה את חובו, נמצא הלוח חייב לקב"ה.
הם כל אחד מתלמידי רבי יוחנן בן זכאי.
ושוב חזור בתשובה.
יום אחד לפני מיתתו וכיוון שאין אדם יודע מתי ימות - נמצא כל ימיו בתשובה.
אורן אשם.
היו מתחמם כנגד אורן של חכמים התקרב אליהם ללמוד מתורתם.
היו זהיר בגחלתן גם בהיות בקרבתם, היוהר שלא תנהג בהם בקלות ראש ותיכווה מגחלתן.
נשיכת שועל ששיניו דקות ועקומות ורפואת נשיכתו קשה.

"יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך" (משנה י')

טעות נפוצה מבדילה בין מצוות שבין אדם למקום ובין מצוות שבין אדם לחברו, כאילו הראשונות הן אלוקיות ואילו האחרונות הן שוטרות תנועה שמטרתן להסדיר את יחסי האנוש וסדרי החברה. האמת היא שגם איסור רכילות וחובת השבת אבידה הם חוקי ה', ויש לקיימם בקבלת עול ומתוך הבנה שמעבר לקצה הגלוי והמוכן של המצוות הללו ישנם רבדים עלומים, גבוה מעל גבוה, בדיוק כמו ב"חוקת התורה" של פרה אדומה.

טעות נפוצה אחרת לוקחת את העיקרון הזה רחוק מדי, ומנסה להתייחס למצוות שבין אדם לחברו בדיוק כמו למצוות שבין אדם למקום - בשאיפה ובמאמץ לנתק את הרגש האנושי הטבעי, כאילו אינו רלוונטי כשמדובר במצווה.

את הטעות האחרונה באה המשנה לשלול: רצון הבורא הוא שבמצוות שבין אדם לחברו האנושיות שלך תהיה חלק מהסיפור. אתה בן אדם ואתה מכיר מצוין את הצורך בהכרה ובכבוד עצמי כבודך חביב עליך לא בגלל המצווה, לפיכך כבוד חברך צריך להיות בעיניך אותו הדבר. יש כאן מצווה אלוקית, ובשביל לקיים אותה כמו שצריך יש לערב בה את טבע האדם.

"רבי יהושע בן חנניה - אשרי יולדתו" (משנה ט)

סוף סוף גילה המדע המודרני שרשמיו הראשונים של תינוק מותירים בו חותם לכל החיים. לפני אלפי שנים ידעה זאת אמו של רבי יהושע בן חנניה. בתלמוד הירושלמי מסופר שהיא "הייתה מוליכה עריסתו לבית המדרש בשביל שיתדבקו אוזניו בדברי תורה", וכך "גרמה לו (יולדתו) שיהיה חכם" (רש"י).

אפשר למצוא לכך מקור מהפסוק "מפי עוללים ויונקים ייסדת עוז" (תהילים ח,ג). והרי "אין עוז אלא תורה" - אם כן, דברי תורה הם חלקם ונחלתם גם של עוללים ויונקים.

עיניו של התינוק רואות וקולטות, אוזניו שומעות וזוכרות, גם אם לא במודע. תבחרו ממה אתם רוצים לשמור אותו ומה אתם רוצים שייספג בקרבו. אשרי יולדתו של רבי יהושע ואשרי ההורים שמחנכים את ילדיהם מינקות.

שרף נחש ארסי.

עָקַרְב, וּלְחַיִּשְׁתֶּן לְחַיִּשֵׁת שָׂרָף, וְכָל־דְּבָרֵיהֶם כַּגַּחְלֵי אֵשׁ:

יא

עין הרע צרות עין.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: עֵין הָרַע, וְיִצְרַר הָרַע, וְשֹׁנְאָת הַבְּרִיּוֹת, מוֹצִיאִין אֶת־הָאָדָם מִן הָעוֹלָם:

יב

רַבִּי יוֹסִי אָמַר: יְהִי מָמוֹן חֶבְרֵךְ חֶבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלֶךָ, וְהִתְקַן עֲצֻמָּךְ לְלִמּוּד תּוֹרָה, שְׂאִינָה יִרְשָׁה־לְךָ, וְכָל־מַעֲשֵׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם:

יג

קבע כחובה קבועה.
בפני עצמך בעיני עצמך.

רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: הוּא זֶהִיר בְּקִרְיַאת שְׁמַע וּבִתְפִּילָה, וּכְשֵׁאתָה מִתְפַּלֵּל, אַל תַּעַשׂ תְּפִלָּתְךָ קָבַע, אֲלֵא רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם (ברוך הוא), שְׁנֹאֲמַר: כִּי־חֲנוּן וְרַחוּם הוּא, אַרְךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְנָחַם עַל־הָרַעָה. וְאֵל תְּהִי רִשָּׁע בְּפָנָי עֲצֻמָּךְ:

יד

לאפיקורוס המבזה את התורה ונוהג בה מנהג הפקר. ויש מפרשים: הכופר במציאותו יתברך.

רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: הוּא שְׁקוּד לְלִמּוּד תּוֹרָה, וְדַע מַה־שֶּׁתְּשִׁיב לְאַפִּיקוֹרוֹס. וְדַע לִפְנֵי מִי אַתָּה עֹמֵל, וּמִי הוּא (ונאמן הוא) בְּעַל מְלַאכְתְּךָ שִׁישְׁלָם־לְךָ שָׂכָר פְּעֻלָּתְךָ:

טו

היום קצר זמננו בעולם הזה קצר. ו**בצעל הבית דוחק** הקב"ה מזרזנו לקיים את מצוותיו.

רַבִּי טַרְפוֹן אָמַר: הַיּוֹם קָצָר, וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה, וְהַפּוֹעֲלִים עֲצֻלִים, וְהַשָּׂכָר הֲרַבָּה, וּבַעַל הַבַּיִת דּוֹחֵק:

טז

לא עליך המלאכה לגמור
אלא כפי יכולתך.

הוּא הָיָה אָמַר: לֹא עֲלֶיךָ הַמְּלָאכָה לְגַמּוֹר, וְלֹא אַתָּה בֶן־חוֹרִין לְהַבְטִיל מִמֶּנָּה, אִם לְמַדְתָּ תּוֹרָה הֲרַבָּה נוֹתְנִים לְךָ שָׂכָר הֲרַבָּה, וְנֶאֱמַן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שִׁישְׁלָם־לְךָ שָׂכָר פְּעֻלָּתְךָ, וְדַע שְׂמַתְּן שְׂכָרְךָ שֶׁל צְדִיקִים לְעֵתִיד לְבוֹא:

רבי חנניא בן עקשא אומר: רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר: **יְיָ חֶפֶץ לְמַעַן צְדִיקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיַּאֲדִיר:**

"שמתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא" (משנה טז)

למה הקב"ה כביכול אינו מקיים את מצוות "ביומו תיתן שכרו" ונותן לנו את השכר רק לעתיד לבוא? הרי "מה שהוא עושה - אומר לישראל לעשות!"

מכאן ההוכחה לכך שאנחנו לא עובדים אצל הקב"ה כמו שכירים אלא כמו קבלנים שמקבלים את שכרם בסוף העבודה, ומהות הפרויקט: דירה לקדוש ברוך הוא בעולם הזה. בעוד ששכיר מבצע רק את ההוראות המפורשות שהוא מקבל מהבוס שלו, לקבלן יש עצמאות גדולה יותר ואחריות אישית להצלחת הפרויקט. אין הדבר תלוי אלא בנו!

**רבי אומר: איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם?
כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם.
והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה...
(משנה א)**

שאלת רבי במשנתנו נראית תמוהה: מי אנחנו שנברר לעצמנו דרכים?! איזו דרך ישרה אמור האדם להמציא לעצמו? "ישרים דרכי ה'!" (הושע יד) הקדוש ברוך הוא נתן לנו תורה ומצוות ואלו דרכיו שאם נלך בהן, נלך בדרך הישרה.

תשובתו של רבי מתמיהה לא פחות. קנה המידה של דרך ישרה הוא הרגשה עצמית או מחיאות כפיים מן הסביבה?! והרי רבים מאלו שאינם מקיימים מצוות (לעת עתה) מרגישים מפוארים וגם סביבתם מפארת אותם, לא עלינו...

כמה מפרשים כתבו שהמשנה מדברת על "דרך הישר" בתחום הרשות, שאינו מצווה ואינו עבירה. אבל השאלה בעינה עומדת: איך יכול אדם לסמוך על עצמו שיבחר כראות עיניו? הרי "יצר לב האדם רע מנעוריו" (נח ח,א) ובשביל לדעת מהי הדרך הישרה, בכל נושא בעולם וגם בדברי הרשות, ניתנה לנו התורה המורה את דרכנו בכל מכלול חיי האדם.

שני כתרים

כידוע, לפני מתן תורה הקדימו ישראל "נעשה" ל"נשמע" (משפטים כד); אבל, למרות חשיבות הקדמת המעשה, הם אמרו גם "נשמע" במשמעות של הבנה והפנמה! ולכאורה, אם העיקר הוא לעשות הכל בקבלת עול של "נעשה", מדוע הם אמרו גם "נשמע"?

גם מלאכי השרת הכתירו כל יהודי בשני כתרים, אחד כנגד "נעשה" ואחד כנגד "נשמע" (שבת פח), ובכך אישרו את חשיבות ה"נשמע" לא פחות מן ה"נעשה".

אין זאת אלא שהפנמה והזדהות אנושיות הן חלק קריטי מעבודת ה'. בנוסף ליסוד שהוא קבלת עול מלכות שמים, עבודת ה' לא תהיה שלמה בלי שהאדם ירגיש את היוקר והחשיבות בעשיית רצון ה'. לכן בפעם הראשונה אמרו בני ישראל רק "כל אשר דיבר ה' נעשה" (יתרו יט,ח), ואילו בפעם השניה הוסיפו "נעשה ונשמע".

בא בטוב

זוהי כוונת המשנה: אי אפשר להסתפק בכך שקיבלנו דרך ישרה מן השמים; עלינו גם לברור ולבחור בעצמנו את הדרך הזו, כך שגם נפשנו האנושית והבהמית תזדהה עם דרך ה' ותבין מדעתה שזוהי דרך הישר. אז יתפאר האדם בדרכו, כי גם הוא עצמו יראה שהיא טובה, וגם האנשים שסביבו יראו ויודו שהיא מפוארת ויפה! "תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם".

כשמתברר שהתורה והמצוות לא שוברות את העולם אלא מייפות אותו ואת האדם שמקיים אותן, התורה מתפארת בעיני כולם.

לאחר המשנה הראשונה בפרק הראשון בה נאמר "משה קיבל תורה" דווקא בקבלת עול של "נעשה", מגיעה המשנה הראשונה בפרק השני ומדברת על העניין השני, "נשמע" - נזדהה ונתפאר עם התורה והמצוות.

זוהר פה אור

ומיד מזוהירה המשנה: "והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה!"

כשאתה במצב של "נשמע" ומתפאר במצוות, אתה בוחן את המצוות לפי התפיסה שלך ועלול מתוך כך להבדיל בין קלה לחמורה. לכן, היזהר! אל תאבד את הראש ושמור על איזון בין "נעשה" ל"נשמע" - בתפיסה של קבלת עול, שהיא היסודית יותר, אין כל הבדל בין המצוות.

זהו סוד "הוי זהיר" - גם ה"נעשה" הוא אור זוהר. בתוך ההזדהות שלנו משתקף רצון ה' השווה ומשווה קטן וגדול, המפואר ומפאר בזוהר עליון ורם מתפיסתנו את המצוות כולן.

עשה רצונך או בטל רצונך?

הוא היה אומר: עשה רצונך כרצונך
כדי שיעשה רצונך כרצונך. בטל רצונך מפני רצונך
כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך
(משנה ד)

לעשות זה לכפות, לבטל זה להזדהות

השלב הראשון הוא "לעשות רצונך כרצונך" - "לעשות" מלשון "מעשין על הצדקה" שמשמעותו כפייה, לכפות את רצונך שיהיה כרצונך ה'. השלב השני הוא לבטל את הרצון, "בטל רצונך", שמשמעותו הפנמה ועד התבטלות מוחלטת מפני רצון ה', "דהיינו שיהיה רצונך בטל במציאות ולא יהיה לו שום רצון כלל בענייני עולם הזה כולם" (תניא, אגרת הקודש יא). זו כבר דרגה שקשורה להתהפכות לטוב - "אתהפכא", ולא רק לכפיית הרע - "אתכפיא".

לפירוש זה סדר המשנה מוכן - מהקל אל הכבד. אבל הוא קצת מפתיע, כי לפי הפשט נראה להפך, ש"בטל רצונך" הוא כפייה ו"עשה רצונך" הוא דווקא הזדהות ואתהפכא.

לעשות זה להזדהות, לבטל זה לכפות

פירוש שונה אומר שאכן ההתחלה היא הזדהות, לעבוד על כך שהרצון שלנו יהיה כפי רצונך יתברך. החלק השני של המשנה מדבר על הבדיעה. גם אם לא הצלחנו להפוך את הרצון, בכל מקרה נבטל את רצוננו כלפי רצון ה' ולא נחכה עד שנתעלה לדרגת ההזדהות המיוחלת.

האדמו"ר הזקן מוסיף ומדייק שהחלק הראשון הוא עבודת ה' בתפילת שחרית, כשעובדים על הרצון שיתאים לרצון ה'; לעומת זה, החלק השני הוא במשך היום, כשהאור המופלא שבתפילה התעלם לו ומוכרחים לבטל את הרצון בכפייה. "דאילו בעת התפילה שנפשו צמאה לה' אין שייך ביטול רצון זה, רק אחר כך כשחלפה נעילות האהבה רבה ושייך רצון זה, אז 'בטל רצונך' על כל פנים" (ליקוטי תורה שיר השירים).

וכשאדם כופה את רצונך, גומל לו הקדוש ברוך הוא ומבטל את רצון ה"אחרים" הם הקליפות וסטרא אחרא, שלא יפריעו לו יותר מדי.

רצונך כרצונך ורצונך כרצונך

ויש כאן עוד עומק: לכאורה, במקום הביטוי "עשה רצונך כרצונך" היה מתאים יותר לומר "עשה רצונך כרצונך", כי הרי העבודה היא על הרצון שלנו שיהיה כרצון ה'.

מסביר האדמו"ר הזקן שגם בעבודה זו יש שני שלבים: השלב הראשון הוא הזדהות עם רצון ה', אבל לפי כלי הקיבולת של בני אדם; הזאת בדומה לכל רצון אנושי - הבנתי שהדבר טוב לי ולכן אני רוצה בו. איננו מתעלים אל הגובה של רצון ה', אלא 'מכופפים' אותו לשפת בני האדם וכך מזדהים עמו. "רצונך - כרצונך".

אם זוכים לעמוד על הדרגה הזאת, מקבלים מתנה מלמעלה של "רצונך - כרצונך". הקדוש ברוך הוא לוקח את הרצון שלך ועושה אותו חזק מאוד "כרצונך"; רצון שאינו נובע ותלוי בהבנתנו המוגבלת, אלא "בכל מאודך" - לרצות את ה' בלי גבול ממש, כמו רצון ה' שאין לו גבול ואין לו סיבה.

להעביר את התורה הלאה

הגמרא (סוכה כח) אומרת שרבן יוחנן בן זכאי היה הקטן שבתלמידי הלל הזקן והגדול שבהם היה רבי יונתן בן עוזיאל. מדוע המשנה מביאה מימרא של הקטן שבתלמידים ולא של רבי יונתן בן עוזיאל, גדול התלמידים?

רבי יונתן בן עוזיאל למד תורה באופן מופלא, "בשעה שיושב ועוסק בתורה, כל עוף שפרח עליו מיד נשרף" (שם), ובתוספות מוסבר שזה היה דבר חיובי ומתוך שמחה: "שהדברים שמחים כנתינתם מסיני שניתנה תורה באש". אבל דרך ייחודית זו אינה הדרך להעברת התורה לכלל ישראל. לעומתו, רבן יוחנן בן זכאי התעסק רבות בהנחלת התורה לרבים: "ארבעים שנה למד וארבעים שנה לימד" (סנהדרין מא).

במסכת אבות שתחילתה במסירת התורה לעם ישראל, "משה קיבל תורה מסיני ומסרה... מסרוה... והעמידו תלמידים הרבה", מתאים להביא דווקא מדברי רבן יוחנן בן זכאי שבלט בכך שמסר עצמו על העברת התורה הלאה.

ופירוש מאיר במיוחד למשנה זו: "אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך" - לאחר שאדם למד "תורה הרבה" מזהירה אותו המשנה ואומרת "אל תחזיק טובה לעצמך", אל תחזיק את הטובה לעצמך אלא תפיץ, תשפיע ותלמד לאחרים: "כי לכך נוצרת!"

רבן יוחנן בן זכאי קיבל מהלל ומשמאי.
הוא היה אומר: אם למדת תורה הרבה
אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת
(משנה ח)

אם למדתי "הרבה", משמע שלמדתי מעבר לחובה. אבל "כי לכך נוצרת" אומר שזוהי חובתי ממש. הכיצד?

אנחנו מורכבים מחומר וצורה. כלפי החומר שהוא עצם חיינו מיוחסת הלשון "בריאה" (כמו: "אני נבראתי לשמש את קוני" (קידושין בסופה)), אך אל הצורה השוכנת בחומר, אל הציור האישי, אפיון הכישרונות והיכולות, מתאימה הלשון "יצירה" - "כי לכך נוצרת".

רוב המצוות הן מעשיות, מקיימים אותן ברמת החומר הממשי, ולכן הן לרוב בעלות הגדרה ברורה של מקום, זמן וכמות - כמו אכילת כזית מצה בתוך דקות ספורות בליל הסדר. ברוב המצוות אין לאישיות שלנו ביטוי ממשי, כולנו אוכלים את המצה באותו אופן. אך לימוד תורה הוא שונה בכל ההיבטים - זוהי מצווה שאינה אוחת בחומר אלא בצורה - בחשיבה וברוח, ולכן אישיותו, כישרונותיו ורצונו של הלומד ניכרים בה על כל צעד ושעל. זוהי מצווה שאמנם מוגדרת בגדרי מינימום של "לצאת ידי חובה", אך קיומה המלא הוא ללא שיעור, "והגית בו יומם ולילה" (יהושע א, ח).

לכן אומרת לנו המשנה שגם "אם למדת תורה הרבה" מעבר לשיעור, אין לך מה להתפעל מהריבוי "כי לכך נוצרת" - הצורה שלנו נועדה בדיוק לכך, מעבר לגדרי החומר המדודים. גדרי המינימום של לימוד תורה מתייחסים, כבכל מצווה, אל שותפותו של החומר. אבל אל הצורה מופנית דרישה של ממש - להוסיף ולהתעלות בלימוד ללא גבול, עד אין סוף. כי לכך נוצרת!

דברי רבן יוחנן בן זכאי נעוצים כבר במשנה הקודמת שנאמרה על ידי רבו, הלל הזקן: "מרבה תורה מרבה חיים". לימוד התורה "הרבה" מוסיף לאדם ולעולם חיים ובעצם יוצר אפשרות ללימוד נוסף. כשם שהחיים אינם רכושך ואין לך להתגאות בכך שהם שוכנים בך, כך למד תורה הרבה אך "אל תחזיק טובה לעצמך". גם את הכישרון השוכן בך אל תיחס לעצמך. החיים נוצרו למען התורה, והתורה יוצרת ומרבה חיים.

רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא...
אמר להם: צאו וראו איזו היא
דרך ישרה שידבק בה האדם...
רבי שמעון אומר: הרואה את הנולד
(משנה ט"ז)

רבי שמעון בן נתנאל ירא מהחטא עצמו ולא מעונשו, כי החטא מחטיא את ההתקשרות עם ה' וגורם לריחוק ולפירוד מהקדוש ברוך הוא. הפירוד הזה נורא הרבה יותר מכל עונש.

מלבד עצם המעלה שביראת חטא על יראת העונש, יש ביראת חטא גם ביטחון גדול יותר שהעבירה לא תיעשה. כשאדם ירא מהעונש הוא חושב בעיקר על עצמו, ואז היצר הרע יכול לפתותו שההנאה מהעבירה היא מיידית ואילו מועד העונש מאוחר, ואפשר גם לחזור בתשובה ולחסוך את העונש (כמו שהאדמו"ר הזקן (תניא פרק כה) מחדש שאף ש"האומר 'אחטא ואשוב' אין מספיקין בידו לעשות תשובה", הרי זה דווקא שאין "מספיקין בידו" אבל אם "דחק ונכנס" יכול גם הוא לעשות תשובה). לעומת זה, כשאדם ירא מהחטא עצמו אין סיכוי שיחטא, כי הוא חושש מעצם הניתוק המיידית מה' שבו הוא חפץ לדבוק, ואור ה' שמלוכב בנפשו הוא למעלה מהזמן ולכן לא ייתכן שיתפתה לשום עבירה 'זמנית' כביכול.

יראה דווקא כשרואים

במשנה הבאה, כל אחד מהתנאים מציין "דרך ישרה שידבק בה האדם", ורבי שמעון בן נתנאל אומר: "הרואה את הנולד". המפרשים מסבירים (מדרש שמואל) שכל אחד מהתנאים "בחר לומר מדה טובה אשר בה יושג השלימות אשר נשתבח הוא". וכיוון שרבי שמעון השתבח שהוא ירא חטא, מובן שהדרך הישרה להגיע לכך היא על ידי ראיית הנולד.

ראייה עומדת כנגד שמיעה והבנה. בשביל להיות ירא חטא באמת ולהיות בטוח שלא להיכשל, לא די בהבנה לבדה; חייבים ממש "לראות" את הנולד, את התוצאה מהמעשים שאנו עושים, תוצאת המצווה ותוצאת העבירה. לכן גם המילה "ראיה" היא אותיות "ראיה".

הסברים יש לכולם

כשאדם רק מסביר לעצמו למה לא להיפרד מאלוקות, הוא עדיין נתון בסיכון משתי סיבות:

ראשית, לא בטוח שהשכל יגבר על הרגש המתאווה לעבירה. למרות היכולת של המוח לשלוט על הלב, זה לא בא בקלות.

שנית, למרות שהיצר הרע בעיקרו הוא תאווה שבלב, יש לו גם כוח שכלי והוא נאבק בשכל שמצד הקדושה ועלול להכריע אותו בחשבון שכלי מעוות.

רק כשהחכם עיניו בראשו והוא רואה את הנולד, אז יש ביטחון שלא יחטא. רק כשההכרה בהפסד שייגרם על ידי החטא היא מוחשית כמו דבר שרואים בעיניים ממש, שום הוכחה שכלית או תאווה שבלב לא יוכלו לו!

כשהאדם מעמיד את עצמו בעקביות בתנועה נפשית של דבקות בה' "למעלה מטעם ודעת", שלא מותנית בהבנתו (דעת) וגם לא בהרגשתו (טעם), הוא "רואה" את הדבר והולך איתו עד הסוף, יכול הוא להיות בטוח שיצליח להיות ירא חטא ממש, ללא נפילות כלל.

רבי טרפון אומר: היום קצר, והמלאכה מרובה,
והפועלים עצלים, והשכר הרבה, ובעל הבית דוחק.
הוא היה אומר: לא עליך המלאכה לגמור,
ולא אתה בן חורין להיבטל ממנה
(משנה טר"ז)

סגנון המשנה הראשונה נראה מדכא. כאילו הקדוש ברוך הוא נתן לנו עבודה מאוד קשה, בלי הרבה זמן לבצע אותה, ואנחנו מתעצלים והוא דוחק. מדוע במסכת אבות שהיא "מילי דחסידותא" ולפנים משורת הדין נדרשים אנו לדברי מוסר קשים כאלו? לכאורה אדרבה: ה' אוהב אותנו, ונותן לנו כוחות וזמן למלא את רצונו, ומסייע לנו בעבודתו יתברך!

ההסבר הוא שהמשנה מדברת ביחס לשלב מתקדם בעבודתו של יהודי, מעל הטבע.

סיירת 101

יהודי שעובד את ה' בצורה מושלמת, מנצל את הזמן ואינו מתעצל, צריך להרגיל את עצמו לעבודת ה' שוברת שיאים. עבודת ה' שמוציאה אותו מהרגילות, גם מההרגלים שבקדושה אליהם הגיע. יש שלמות שהיא לפי הטבע, אבל ליהודי יש כוחות לצאת מהטבע, לדחוק את עצמו לעבוד את ה' הרבה מעבר לרגילותו, כי:

"היום קצר" - כל מה שהאדם עושה בעבודתו עדיין אינו מספיק ביחס לאין סוף של הקדוש ברוך הוא, ועליו למצוא עוד זמן ביום שלא נוצל עד הסוף.

"והמלאכה מרובה" - גם רגילות שמביאה לשלמות מדהימה כמו זו של ה"שונה פרקו מאה פעמים", צריך לצאת ממנה ולשבור את הרגילות הנפלאה הזו ולהיות שונה פרקו דווקא מאה ואחת פעמים. רק אז האדם נקרא "עובד אלוקים" לדברי הגמרא (חגיגה ט), אף שגם במאה פעמים ברור שהוא מושלם.

"והפועלים עצלים" - ביחס לשינוי הטבע שהוא קשה לכולם, ולכן "והשכר הרבה". השכר על עבודה נעלית כזו הוא "הרבה" - בלי גבול, מידה כנגד מידה: כשהאדם 'יוצא מעצמו' ומתמסר בלי גבול, יש לו שכר בלי גבול.

"ובעל הבית דוחק" - הקדוש ברוך הוא דוחק ביהודי לעבוד אותו בלי הגבלות; אין הכוונה ח"ו שהקדוש ברוך הוא דוחק בשביל להעיק עלינו, אלא בשביל לשחרר אותנו מכל הגבלותינו! על משקל דברי חז"ל "רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות" (מכות ג,טז).

ויש להוסיף: בעל הבית שם אותנו בתוך מצר הגוף ומצרי הגלות, והם עצמם הדחק והלחץ לצאת מ"המצר" ולהגיע ל"מרחב" בעבודת ה' שאינה מוגבלת וששכרה אינה מוגבל. ועוד: בעל הבית גם דוחק את קץ הגלות, ורוצה לגלות בעולם כמה שיותר מהר את אינסופיותו.

את המשנה הזו שונה "רבי טרפון" מלשון "טרף", הוא חוטף ו"טרף" עוד ועוד ניצוצות של קדושה שנמצאים בידי הקליפה, ומעלה אותם אל הקדושה. על מי מנוחות הוא לא שמע...

ה' יגמור

לאחר משנה תובענית זו ממושיך רבי טרפון במשנה השניה ומדגיש: "לא עליך המלאכה לגמור!", אם הדוחק לצאת מהרגילות ולהתייגע יגיעה אין סופית גורם לאדם ייאוש מכך שהוא לא מצליח ושתמיד לא יגיע לשלמות, אומר לו רבי טרפון שיידע שאינו חייב לסיים את העבודה. עלינו פשוט לעבוד, הסיום הוא בידי שמים.

"ולא אתה בן חורין להיבטל ממנה", עליך להמשיך ולהשקיע ברגילות הטובה, וגם בהוספה ויציאה מן הרגילות כשלב ב', ולשגשג כל הזמן מתוך ידיעה שלא עליך המלאכה לגמור.

וכשהאדם יעשה כל התלוי בו ויתייגע עוד ועוד, ישלים לו הקדוש ברוך הוא יותר ממה שידו מגעת. ה' יגמור בעדנו.